

за 1902 год. – СПб. : Сенат. тип. 1904. – 609 с.

20. Сравнительное изложение статей ныне действующего законодательства по вопросу о частных учебных заведениях МНП. – 37 с.

21. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Конец XIX – начало XX в. – М. : Педагогика, 1991. – 449 с.

22. Ежегодник России. 1906 г. (год третий). – СПб. : Тип-ва Тов-ва Андерсона и Лойцянского, 1907. – 370 с.

References

1. Rozhdestvenskiy S.V. Istorycheskiy obzor deiatelnosti Mynysterstva Narodnoho Prosveshcheniya. 1802–1902. – SPb., 1902. – 785 s.

2. Kharkovskiy unyversytet v 40–kh godakh (Vospomynaniya De-Pule) // Solovev Y.M. Russkiye unyversytety v ih ustavah y vospomynaniyah sovremennykh. Vypusk pervyy. Unyversytety epohy shestydesiatykh godov. – SPb. : Energiya, 1914. – S. 170–179.

3. Litseji v Rossii // Entsiklopedycheskiy slovar (izdatelnyy F.A. Brokhauz, Y.A. Efron). – SPb. : Typ-ia Efrona Y.A., 18%. – T. 34. – S. 859–862.

4. Vysochaishe utverzhdenyye Ustav y Shtat Istoryko-fylologicheskogo instrytuta kniazia Bezborodko v Nezhynе, predstavlenyye pravytelstvuiushchemu Senatu Mynysterstvom narodnoho prosveshcheniya 23–ho aprelya // Zhurn. Myn-va nar. prosv. – 1875. – Yiul.

5. Istoryko-fylologicheskyy instrytut kniazia Bezborodko v Nezhynе. 1875–1900. Prepodavately i vospitannyyky. – Nezhyn : Typolytohrafiya M.V. Hlezer, 1900. – 120 s.

6. Milyukov P. Universytety v Rossii // Entsiklopedycheskiy slovar (izdatelnyy F.L. Brokhauz, Y.A. Efron). – Spb. : Typ-ia AO Brokhauz – Efron, 1902. – T. 68. – S. 788–800.

7. Vysshee obrazovanye v Rossii (ocherk istoriyi do 1917 hoda) // Pod red. prof. Kyneleva V.H. – M. : NYU VO, 1995. – 343 s.

8. Istoriia Odeskogo unyversytetu za 100 rokiv. – K. : Vyd-vo Kyivskogo unyversytetu, 1968. – 423 s.

9. Rashyn A.H. Hramotnost i narodnoe obrazovanye v Rossii v XIX y nachale XX v. // Istorycheskiye zapysky. – 1951. – № 37. – S. 28–80.

10. Levytska N.M. Studenstvo Ukrainy v kintsi XIX st. na pochatku XX st. : Dys. ... kand. ist. nauk. 07.00.01. / N.M. Levytska. – K., 1998. – 211 s.

11. Levytska N.M. Vyshchi zhinochi kursy – skladova systemy vyshchoi humanitarnoi osvity Ukrainy (II pol. XIX st. – poch. XX st.) / N.M. Levytska // Unyversytet: naukoviy istoriko-filosofskiy zhurnal. – 2011. – № 5. – S. 69–76.

12. Sravnytelnaia tablytsa Ustavov Unyversytetov 1884, 1863, 1835 y 1804 hh. – SPb., 1901. – S. 67, 68, 69, 81, 85, 268.

13. Derzhavnyi arkhiv m. Kyiva. – F. 244 Kyivski vyshchi zhinochi kursy. 1878–1920 rr. – Op. 17. – Spr. 1. Polozhennia pro vyshchi zhinochi kursy v Kyiva. 1878 r. – 3 ark.

14. Polozhenye o vyshkykh zhenskykh kursakh, uchrezhdenykh v Kieve. – K., 1881. – p. I. razd. VI. – S. 7, p. 3. r. III, p. 6.

15. Shyp N.A. Kyivska dukhovna akademiia v kulturno-osvitianskomu prostori Ukrainy (1818–1919). – K. : Feniks, 2010. – S. 436.

16. Unyversytety i srednye uchebnye zavedeniya v 50–y guberniyakh Evropeiskoi Rossii y 10–ty Pryvyslianskykh po perepysy 20–ho marta 1880 goda. – SPb. : Yzd-e Tsentratkom MVD, 1888. – 451 s.

17. Stepanovych B.P. Vysshaya spetsyalnaia shkola na Ukraine (konets XIX – nachalo XX v.). – K. : Naukova dumka, 1991. – 100 s.

18. Yvanov A.E. Vysshaya shkola Rossii v kontse XIX – nachale XX v. / A.E. Yvanov. – M. : Instytut istorii SSSR AN SSSR, 1991. – 392 s.

19. Vsepoddaneishiy otchet mynystra narodnoho prosveshcheniya za 1902 god. – SPb. : Senat. typ. 1904. – 609 s.

20. Sravnytelnoe yzlozhenye statei nyne deistvuiushcheho zakonodatelstva po voprosu o chasnykh uchebnykh zavedenyakh MNP. – 37 s.

21. Ocherky ystoryy shkoly y pedahohycheskoi mysly narodov SSSR. Konets XIX – nachalo XX v. – M. : Pedahohyka, 1991. – 449 s.

22. Ezhehodnyk Rossii. 1906 h. (hod tretyi). – Spb. : Typ-ia Tov-va Andersona y Loitsianskoho, 1907. – 370 s.

Levytska N. M., Ph.D. in History, Professor Department of Ukrainian Studies NUFT (Ukraine, Kiev), nadejda_ist@ukr.net

General characteristics of the state of higher humanitarian education in Ukraine in late XIX – early XX centuries

Based on the analysis of archival materials and literary sources considered a common characteristic of higher humanitarian education in Ukraine in late XIX – early XX century. Disclosed the basic premise and contradiction of formation of higher humanitarian education. Proved that in the study period in Ukraine has developed a system of higher liberal education, which included classical universities – Kharkiv, Kyiv, Novorossiysk (Odessa), Kiev Theological Academy, Knyaz' Bezborodko Nijn Historical and Philological Institute and Higher women's courses in Kiev, Kharkov and Odessa. During the period 1897–1907 was the highest development of branch in the country, which is characterized as an increasing number of universities and the number of students. Humanitarian higher educational institutions subordinated to two departments, all universities subordinated to the Ministry of Education except KTA, it was subordinated to the Holy Synod. Analysed the financing of universities, proved that they were financing by different departments as well.

Keywords: higher humanitarian education, universities, institutions, Kiev Theological Academy, Higher women's courses.

Левицька Н. Н., доктор історических наук, професор кафедри українознавства, Національний університет пищевих технологій (Україна, Київ), nadejda_ist@ukr.net

Общая характеристика состояния высшего гуманитарного образования в Украине в конце XIX – начале XX вв.

На основе анализа архивных материалов и литературных источников рассматривается общая характеристика состояния высшего гуманитарного образования в Украине в конце XIX – начале XX вв. Раскрыты основные предпосылки и противоречия создания высших гуманитарных учебных заведений. Отмечается, что в исследуемый период в Украине сложилась система высшего гуманитарного образования, в которую входили классические университеты – Харьковскій, Киевскій, Новоросійскій (Одесскій), Киевская духовная академия, Нежинскій историко-филологический институт князя Безбородко и Высшие женские курсы в Киеве, Харькове и Одессе. За период 1897–1907 гг. в стране были наибольшие темпы развития отрасли, что характеризуется как увеличением количества вузов, так и численности студенческого контингента. Гуманитарные высшие учебные заведения подчинялись двум ведомствам, все вузы кроме КДА, подчинялись Министерству народного образования, а КДА – Святейшему Синоду. Дается анализ финансирования гуманитарных вузов, доказано, что они финансировались также различными ведомствами.

Ключевые слова: высшее гуманитарное образование, университеты, институт, Киевская духовная академия, Высшие женские курсы.

* * *

УДК 94(476)*19"

Мартиненко В. В.

кандидат історических наук, доцент кафедри всесвітньої історії, Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя (Україна, Ніжин), martynenko1974@mail.ru

НАЛАГОДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ І БІЛОРУССЬО В 1918 РОЦІ

Розглянуто становлення економічних українсько-білоруських взаємин 1918 року. Метою є виявлення ключових аспектів українсько-білоруського співробітництва, поглиблення торгівельної співпраці. В ході написання статті автор керувався принципами історизму, системності, об'єктивності, всебічності, наступності. На основі науково-критичного аналізу різноманітних джерел та літератури вдалося з належною повнотою реконструювати складові міждержавного співробітництва в економічній площині. Намагаючись з'ясувати сутність, зміст та специфіку цих процесів були застосовані наступні методи – порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний та ретроспективний, що дозволили розкрити наукову проблему. Здійснена відповідно до визначених завдань розвідка дозволила прийти до наступних висновків: економічні, зокрема, торгівельні українсько-білоруські взаємини найбільш інтенсивно розвивалися в часи гетьманського уряду Павла Скоропадського. Врахуємо, що відбувалися вони в умовах політичної нестабільності в Україні і Білорусі, несприятливих зовнішніх факторів, коли на перше місце ставилося розв'язання складних міждержавних проблем, відсуваючи на задній план економічні питання.

Ключові слова: Білоруська Народна Республіка, Українська Народна Республіка, Гетьманат П. Скоропадського, економіка, торгівля.

Питання становлення національних рухів на теренах постімперської Росії, що призвели до утворення нових держав, дослідження змісту цих процесів, їх логіки та наслідків становлять значний науковий інтерес.

Національна проблема завжди посідала важливе місце в системі суспільних відносин, перетворившись на наріжний камінь соціальної і політичної мобілізації мас. Глибоке розуміння її сутності, вибір найбільш доцільної моделі вирішення національних аспектів залежно від конкретних умов багато в чому визначають ступінь зрілості суспільства, служать своєрідним показником ефективності руху на шляху національного самовизначення.

У цьому плані цінним є вивчення історії українсько-білоруських взаємин не лише в політичній сфері, а й в економічній площині, прагненням поглибити конструктивні міждержавні торговельні відносини у 1918 році, які сповна відчули на собі масштаби Першої світової війни. Окупація їх територій німецькими військами підштовхувала Україну та Білорусь до налагодження якнайтіснішого економічного співробітництва.

З огляду на це, тема розвідки не втратила своєї актуальності, особливо у світлі останніх подій європейської і світової політики, ролі і місця в них нашої держави. Мова йде, насамперед, про розширення співпраці України, якнайшвидшого подолання економічної кризи, викликані об'єктивними й суб'єктивними факторами. Мета полягає в з'ясуванні основних складових, що стали на заваді всебічній тісній економічній співпраці між Україною та Білоруссю в 1918 р. Завданнями є виокремлення ключових моментів в українсько-білоруському співробітництві.

Історіографія питання представлена значною кількістю робіт білоруських і вітчизняних науковців. Наголосимо, що економічні процеси у них, простежуються через призму політичної ситуації. Активізація наукових досліджень на межі ХХ–ХХІ ст. сприяла перевиданню робіт діячів національного руху, таких як Я.Воронки, А.Луцкевича, К.Єзовітова, М.Кравцова та багатьох інших.

Можемо констатувати про значний інтерес і зацікавленість вищеокресленими проблемами на сучасному етапі в Республіці Білорусь. Неабияку цінність у цьому плані становить нещодавнє видання першого тому (у 2–х книгах) Архіву Білоруської Народної Республіки.

Належною повнотою й об'єктивною риторикою наповнені дослідження В.Круталевича, І.Ігнатенка, В.Ладисьова, П.Бригадіна, Р.Платонова, М.Шашкевича, А.Резніка, О.Кукси. На німецькому факторові, як одному з визначальних в історії Білорусі 1918 р., наголошують Г.Космач, І.Кулевич, Д.Мигун, В.Мазец.

Вітчизняна історична наука представлена незначною кількістю робіт, які фрагментарно зачіпають питання виникнення білоруської державності 1917–1918 рр., її міжнародної співпраці. Зокрема, це праці В.Матвієнка, О.Бойко, в яких розглядаються життєво важливі проблеми взаємовідносин України із суміжними та географічно близькими державами й державними утвореннями, що свого часу входили до спільного імперського політико-правового простору Росії.

Як зазначають білоруські дослідники, у 1918 році під владу кайзера Вільгельма II потрапило майже 85% території Білорусі. Втрати від німецького господарювання так і не були підраховані, доречі, як і від нападу Польщі у 1919–1920 роках. Проте, архівні документи

свідчать, що кайзерівська окупація майже нічим не поступалась нацистській в роки II світової війни. Вже тоді на білоруській землі створювалися концентраційні табори, спалювалися населені пункти, молодь ешелонами вивозилась до Німеччини. Туди ж вивозили промислову продукцію, ліс, збіжжя, льон та інші продукти сільського господарства [1, с. 52].

Подібною до білоруської була ситуація на Україні. В умовах несприятливої внутрішньої і зовнішньої кон'юнктури керівництво України та Білорусі шукало шляхи для відбудови власних економік, відновлення господарських зв'язків, керуючись національними інтересами. Особливо активно робота в цьому напрямку розпочалася після прийняття Виконавчим Комітетом I Всебілоруського з'їзду III Статутної Грамоти (25 березня 1918 року) рішення про незалежність Білоруської Народної Республіки.

19 травня 1918 року у Мінську відкривається консульство Української держави, яке очолив А.М.Квасницький, що поряд з врегулюванням політичних проблем ставив на чільне місце налагодження торговельних відносин між країнами: “перед виїздом з Києва я одвідав представників Білорусі (професора Довнар-Запольського, присяжного повіреного Цвікевича та інших) і балакав з ними про установа тісного торговельного зв'язку України з Білорусією” [2, арк. 2]. Були проведені переговори Квасницького з представниками біржі та спілкою землевласників на предмет встановлення стосунків і надання ними допомоги в цій справі. Також порушувалося через українського дипломата клопотання перед українським урядом про дозвіл “відчинити тут відділення державного банку, надаючи йому велике значення, забезпечувавши за короткий час до 10 000 000 вкладів; бажаним було б відчинення тут як найскоріше відділа державного банку, або комісіонерства при консульстві, аби запобігти можливості відчинення тут як в центрі Білорусії приватного міського банку; маючи на увазі надію і віру на Україну як міцну державу, вплив капіталу у відділі державного банку чекається величезним, об цьому балакають представники біржі і місцевого капіталу, тому скористувати цей момент для фінансово-торговельної мети необхідно” [2, арк. 2].

В червні поточного року до Києва прибуває урядова делегація Білоруської Народної Республіки на чолі з Р.Скірмунтом. Під час переговорів йшлося про відкриття в Києві Генерального Консульства, а в Одесі – Консульства БНР. В українській столиці розпочала діяти Білоруська Торгова Палата. Як урядова установа, що ставила собі за мету розширення і впорядкування товарообміну між Білорусією та Україною, вона прагнула одночасно запобігти спекуляції приватних осіб, сприяти вивозу необхідних Білорусії товарів з України і, навпаки, ввозити власну продукцію до Української держави [3, арк. 5].

29 травня на адресу Товариша Міністра Закордонних Справ надходить лист Міністерства Торгу і Промисловості з клопотанням Білоруської плати по товарообміну на території України про постачання до Білоруської Народної Республіки такої продукції:

“Для Мінської Продовольчої управи.

- 1) 5 вагонів мила;
- 2) 2 вагони тютюну;

- 3) 2 вагони цвяхів;
- 4) 30 вагонів солі.

Для Слуцької Продовольчої управи.

- 1) Солі 2 вагони;
- 2) Мила 200 пудів.

Для Новогрудської Продовольчої управи.

- 1) Заліза 1 вагон;
- 2) Плугів легкого типу 500 штук;
- 3) Пружиновихборон 1000 штук;
- 4) Простих віялок 100 штук;
- 5) Соломорізок з 3-ма і 4-ма ножами;
- 6) Кіс і серпів 2000 штук;
- 7) Лопат, вил 500 штук;
- 8) Сокир 100 штук;
- 9) Свічок 25 пудів;
- 10) Мила простого 200 пудів;
- 11) Соди простої 3 пуда;

12) Шкір на підозви і заготовки –50 пудів” [4, арк. 3].

Зауважимо, що вищезазначений реєстр товарів, який сподівалися отримати білоруси, в самій Україні були в обмеженій кількості, сільськогосподарська техніка і реманент мали надійти їй від європейських держав, а інші –заборонялося вивозити за межі Української держави. Білоруська палата по товарообміну повідомляла, що Білоруською Народною Республікою продано українській стороні дров на суму 3 млн. 750 тис. карбованців, привезено до Києва 105 ящиків сірників, пропонуючи також українцям і в подальшому постачання деревини, скляних виробів, сірників, грибів, сушених фруктів та сіна [4, арк. 3]. Міністерство Торгу та Промисловості, вказуючи на обопільний економічний зиск, лише частково могло задовольнити прохання наших сусідів. Йшлося про експортування до Білоруської Народною Республікою 2–3 вагонів мила, 2 вагонів тютюну, 2 вагонів цвяхів, 10 вагонів солі, вагон заліза, 500 шт. лопат та вил, 100 штук сокир, 3 пудів соди простої та 50 пудів шкіри [4, арк. 3].

На все це керівник зовнішньополітичного відомства України Д.Дорошенко відповів: “признаю бажаним ввійти в товарообмін з Білоруссю, поскільки це допускають наші теперішні економічні відносини” [4, арк. 4].

3 жовтня 1918 року під головуванням Товариша Міністра Торгу і Промисловості С.Бородаєвського відбулася нарада міжвідомчої комісії з розгляду конкретних пропозицій товарообміну між Україною та іноземними державами, де пріоритетними як і раніше залишалися стосунки з Білоруською Народною Республікою. Водночас певні урядові кола Української Держави, загалом, позитивно оцінюючи роль торговельних зносин з Білорусією застерігали, що “Київська Білоруська Торгова Палата в її сучасному складі, яка взагалі складається з осіб доволі невідомих в Білоруському національно–громадянському русі, не дає певності, що її діяльність з боку політичного може відповідати інтересам України, навпаки в МЗС маються відомості про шкідливі наслідки діяльності Київської Білоруської Торгової Палати сучасного складу і тому до реорганізації її зав’язання торговельних зносин з нею з боку політичного не бажано і не корисно” [4, арк. 20].

Не зважаючи на це, Палата по товарообміну 28 жовтня 1918 року повідомила, що до України з Білорусії має надійти: дров до 20 000 к.с., дошок I та

II гатунку до 100 000 одиниць, шахтного кріплення до 45 000 к.с., шпал 2 000 000 штук, дерев’яних колод у необмеженій кількості, дьогтю до 10 000 пудів, скіпідару до 15 000 пудів, грибів, смоли, вугілля, сірників, скла та інших предметів першої необхідності [4, арк. 31].

Незабаром з візитом до Києва прибуває Торгово–Економічна комісія, очолювана А.І. Цвікевичем. Метою якого було підписання з українським урядом торговельного договору. На підписанні угоди наполягало і Міністерство закордонних справ України, вказуючи на не лише економічну, а й політичну вигоду від цього кроку.

У вересні–листопаді 1918 року політичне становище в Білорусі загострюється, що не могло не позначитись на економічному житті Білоруської Народною Республікою. Держава переживала скрутну фінансову й економічну кризу. Представники БНР, звертаючись до українського керівництва, підкреслювали, що Білорусія володіє великим природним багатством (головним чином лісом), в якому Україна серйозно зацікавлена, але розлад економіки поставив Білорусь в економічну залежність від України [5, арк. 14]. Далі говорилось: “у випадку втілення в життя польських планів і встановлення російсько–польського кордону, Україна опиниться відрізаною від Балтики, що негативно відіб’ється на її економічних інтересах” [5, арк. 15]. Вихід для українців – у визнанні незалежності Білоруської Народною Республікою, поскільки саме Білорусь є ключем до Балтики і цим значно буде полегшена транзитна торгівля у напрямку Балтійських портів.

Наприкінці 1918 р. вектор політичної боротьби в Україні й Білорусі змінюється, що в подальшому вплине на історичну долю обох держав.

Аналізуючи економічні, зокрема, торговельні українсько–білоруські взаємини 1918 р. констатуємо – найбільш інтенсивно вони розвивалися в часи гетьманського уряду Павла Скоропадського. Тому налагодження політичних і економічних взаємовідносин стало альфою і омегою в діяльності його уряду. Не дивлячись на певні прорахунки, йому вдалося досягти прориву в економічній сфері, про що свідчать, зокрема, й торговельні стосунки з Білоруською Народною Республікою. Врахуємо, що відбувалися вони в умовах політичної нестабільності в Україні і Білорусі, несприятливих зовнішніх факторів, коли на перше місце ставилося розв’язання складних міждержавних проблем, відсуваючи на задній план економічні питання.

Список використаних джерел

1. Платонау Р. Пад пятой германскага кайзера // Беларускі істарычны часопіс. – 2001. – № 2. – С. 51.
2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 3766. – Оп. 1. – Спр. 33.
3. Там само. – Ф. 3766. – Оп. 1. – Спр. 68.
4. Там само. – Ф. 3766. – Оп. 1. – Спр. 139.
5. Там само. – Ф. 3696. – Оп. 1. – Спр. 32.

References

1. Platonau R. Pad piatoi hermanskaha kaizera // Belaruski historychny chasopis. – 2001. – № 2. – S. 51.
2. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchikh orhaniv vladu ta upravlinnia Ukrainy. F. 3766. – Op. 1. – Spr. 33.
3. Tam samo. – F. 3766. – Op. 1. – Spr. 68.
4. Tam samo. – F. 3766. – Op. 1. – Spr. 139.
5. Tam samo. – F. 3696. – Op. 1. – Spr. 32.

Martynenko V. V., Ph.D. in History, Assistant Professor of World History Nishyn State University of Mykola Gogol (Ukraine, Nizhin), martynenko1974@mail.ru

Ключові слова: вища освіта, реформування, академічні наради, академічні з'їзди, професорсько-викладацька спільнота.

The establishing of economic cooperation between Ukraine and Byelorussia in 1918

The article is dedicated to the establishment of the Ukrainian–Byelorussian relations in 1918. The aim is to identify the key aspects of the Ukrainian–Byelorussian partnership, in particular profound trade cooperation.

While writing this article the author acted in accordance with the principles of historicism, system, objectivity, comprehensiveness, succession. On the basis of scientifically critical analysis of various sources and literature it was possible to reconstruct with proper completeness the components of intergovernmental cooperation in the economic sphere. Trying to clear up the essence, the content and the specificity of these processes the following methods were used – comparative–historical, problem–chronological and retrospective, that allowed to reveal the scientific problem. The investigation that was made according to the certain tasks allowed to come to the following conclusions: economic relations including trading ones of Ukraine and Byelorussia, were the most intensively developed in the time of hetman Pavlo Skoropadskij's government. It should be taken into consideration that they took place during the political instability in Ukraine and Byelorussia, unfavorable external factors when the resolution of complex international problems was put on the first place to the detriment of the economic issues.

Keywords: Byelorussian People's Republic, Ukrainian People's Republic, the Hetmanate Skoropadskij, economy, trade.

Мартыненко В. В., кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории, Нежинский государственный университет им. Николая Гоголя (Украина, Нежин), martynenko1974@mail.ru

Становление экономического сотрудничества между Украиной и Белоруссией в 1918 году

Рассмотрено становление экономических белорусско–украинских отношений в 1918 году. Целью является выявление ключевых аспектов украинско–белорусского сотрудничества, в частности углубление торговой составляющей. В ходе написания статьи автор руководствовался принципами историзма, системности, объективности, всесторонности, преемственности. На основе научно–критического анализа различных источников и литературы удалось с должной полнотой реконструировать составляющие межгосударственного сотрудничества в экономической плоскости. Пытаясь выявить сущность, содержание и специфику этих процессов были применены следующие методы – сравнительно–исторический, проблемно–хронологический и ретроспективный, позволившие раскрыть научную проблему. Осуществленная в соответствии с определенными задачами разведка позволила прийти к следующим выводам: экономические, в частности, торговые украинско–белорусские отношения наиболее интенсивно развивались во времена гетманского правительства Павла Скоропадского. Учтем, что происходили они в условиях политической нестабильности в Украине и Беларуси, неблагоприятных внешних факторов, когда на первое место ставился вопрос решения сложных межгосударственных проблем в ущерб экономическим.

Ключевые слова: Белорусская Народная Республика, Украинская Народная Республика, Гетманат Скоропадского, экономика, торговля.

* * *

УДК 378:930(477)“1917/1921”

Підлісний Д. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних дисциплін, Харківський гуманітарний університет “Народна українська академія” (Україна, Харків), kim_khar@mail.ru

РОЛЬ АКАДЕМІЧНИХ НАРАД У РЕФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ДОБИ (1917–1921 РР.)

Метою статті є аналіз ролі академічних нарад та з'їздів у розробці базових принципів реформування вищої освіти України в період Революції та Громадянської війни. Задля досягнення поставленої мети використовується низка науково–дослідних методів, провідне місце серед яких посідають конкретно–історичний, історико–генетичний та компаративістський. Дослідивши широке коло джерел, автор доходить висновку, що в період 1917–1921 рр. академічні наради та з'їзди виконували цілу низку важливих функцій, серед яких визначення провідних напрямів реформування освіти та легітимізація відповідних рішень уряду. Втім, на різних етапах Революції й Громадянської війни роль науково–педагогічної громадськості в розробці освітніх реформ була неоднаковою. При цьому провідним фактором, який обумовлював можливість конструктивного діалогу між владою й академічною спільнотою, був політико–ідеологічний. Найпродуктивніше співробітництво урядових структур із професорсько–викладацьким корпусом спостерігалось за часів Тимчасового уряду та Гетьманату П. Скоропадського, котрі були ідеологічно близькі ліберально налаштованій більшості професури.

В ухваленій 23 червня 2013 р. Національній стратегії розвитку освіти в Україні було підтверджено принцип демократизації управління освітою. Зокрема, цей документ підкреслює необхідність розвитку моделі державно–громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами [1]. За таких умов виникає об'єктивна потреба розширення співпраці органів управління освітою із науково–педагогічною громадськістю, тим більше, що вітчизняна історія знає приклади активної участі останньої в підготовці й реалізації освітніх реформ. У цьому контексті вирізняється досвід періоду Революції й Громадянської війни, протягом якого було апробовано найрізноманітніші форми співробітництва управлінських структур із професорсько–викладацьким складом. Однією з таких форм стало проведення академічних нарад та з'їздів, котрі відігравали відчутну роль у реформуванні системи вищої освіти під час правління як загальноросійських, так і національних урядів. При цьому проблема участі академічної громадськості в реформуванні вищої школи в період 1917–1921 рр. не була предметом спеціального розгляду. Лише окремі її аспекти висвітлюються в роботах радянських авторів і сучасних науковців України та Росії, зокрема О.М. Завальнюка [2], С.В. Майбороди [3] та А.Я. Сизової [4].

Мета даної статті полягає у тому, щоб комплексно проаналізувати роль академічних з'їздів та нарад у підготовці освітніх реформ періоду Революції та Громадянської війни.

Революційні події кінця лютого 1917 р., головним підсумком яких стала ліквідація монархічної форми правління, утворили сприятливі умови для діалогу між владою та суспільством. Вже на початку березня 1917 р. Тимчасовим урядом, котрий отримав статус вищого органу влади на терені колишньої Російській імперії, було проголошено курс на демократизацію усіх сфер суспільного життя. Цей курс було позитивно сприйнято академічною громадськістю, в середовищі якої панували переважно ліберальні настрої. Так, навесні 1917 р. резолюції про підтримку Тимчасового уряду й готовність до співробітництва з ним було ухвалено загальними зборами викладачів більшості вищих шкіл Києва, радою Харківського університету, Харківським союзом викладачів ВНЗ та іншими академічними організаціями [5; 6, с. 277; 7]. Варто відзначити, що ініційована Тимчасовим урядом реформа вищої школи, в основу якої була покладена ліберальна доктрина, ускладнювалась необхідністю вирішення цілої низки дискусійних питань, котрі постали ще за дореволюційного часу. Найгострішими з них були проблеми загальної спрямованості роботи ВНЗ (загально–теоретична або вузькопрофільна підготовка) та надання права участі в університетському самоврядуванні молодшим викладачам і студентам. Для вишів, розташованих на території сучасної України, була актуальною ще одна проблема – питання українізації навчального процесу.

За таких умов важливу роль у процесі підготовки освітньої реформи відігравали резолюції різних